

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

УДК 7.08:792.7

СИНТЕЗ МИСТЕЦТВ У ПРОСТОРІ ЕСТРАДНОГО ВИДОВИЩА

Верхова А.О.

Київський національний університет культури і мистецтв

У статті подано критичний аналіз понять «взаємодія мистецтв», «синтез мистецтв», «художній синтез», на основі якого визначено актуальне для використання в межах естрадного видовища. Охарактеризовано синестезію з точки зору приналежності до процесу синтезу. Розглянуто різні способи класифікації мистецтв за їхніми видовими ознаками. Здійснено спробу охарактеризувати синтетичність не як основну рису естрадного мистецтва, а як загальну ознаку будь-якого із мистецтв. Вжито термін «мімезис» в якості ключового фактору взаємодії мистецтв на різних рівнях.

Ключові слова: синтез мистецтв, художній синтез, мімезис, синестезія, естрадне мистецтво.

Постановка проблеми. Проблема якісного поєднання різних видів мистецтва в процесі створення естрадного видовища є однією з ключових для теоретиків та практиків естради. Проаналізовані наукові роботи в галузі мистецтвознавства останніх п'яти років, що присвячені питанню синтезу та взаємодії мистецтв на естраді, свідчать про підвищення зацікавленості науковців цією проблемою. Виявлення недосконалості понятійного апарату у опрацьованих роботах, що впливає на якісний показник теоретичної складової, викликало потребу у конкретизації загальних положень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду проблеми синтезу мистецтв присвячені численні праці як у сфері мистецтвознавчої літератури (А. Конніков, О. Рубб, С. Клітін, І. Шароєв та ін.), так і в сфері філософського знання (Аристотель, Леонардо да Вінчі, Д. Дідро, Й. Гете, І. Кант, Ф. Шіллер та ін.). Не залишається означена проблема і поза увагою сучасних науковців. Проте, якщо у випадку перших синтез мистецтв виступає як процес створення художньо цілісного й якісного абсолютно нового утворення, то філософи розглядають його як світоглядну проблему, відображення навколишнього світу у процесі художнього осмислення. Стосовно сучасних досліджень, то синтез мистецтв (естрадний в тому числі) розглядається з позиції використання у процесі педагогічної діяльності (О. Бичек), у виставах студентського театру (Л. Лимаренко), як ознака диференційованих жанрів мультикультурного простору естради (В. Калужська) та в порівняльному аналізі провокативно ототожнених понять «естради» та «шоу-бізнесу» (О. Гончарук).

Як правило, жоден із дослідників не висуває доказів, що заперечують відсутність проблеми синтезу мистецтв. Таким чином В. Яромчук підкреслює, що «взаємодія мистецтв породжує художні новоутворення, які спроможні цілісно сприймати всі види художньої діяльності на основі інтегративного руху художнього образу, коли музика, слово, жест, пластика, статика та динаміка зображення синтезуються» [8, с. 93].

Отже, якщо навести загальноприйняте визначення «естрада – мистецтво синтетичне», можна констатувати остаточну потребу у вивченні про-

цесу цього синтезу. Проте, як правило, у методичних дослідженнях увага науковців зосереджується на театрі та кінематографі. Можливо, ухилення від вивчення окресленого процесу на естраді пов'язане із не менш важливим питанням виникнення попередньої, в якому більшість дослідників знаходять її спільні риси із театральним мистецтвом. Однак, цей факт, який аналогічно потребує додаткового вивчення, не нівелює потреби у осмисленні синтезу мистецтв в площині саме естрадного видовища.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Грунтуючись на одержаних в процесі дослідження результатах можна окреслити незаповнені попередніми дослідниками прогалини теоретичного знання щодо синтезу мистецтв у просторі естрадного видовища. До них можна віднести наступні: відсутність самостійного понятійного апарату; застосування широкої термінологічної варіативності стосовно трактування «синтетичності» як головної ознаки естрадного мистецтва; відсутність ґрунтовних робіт, присвячених дослідженню естрадного мистецтва, оригінальна основа якого полягає у режисерській компіляції інших видів мистецтв.

Мета даної статті. Головною метою цієї роботи є визначення актуальних для естради понять, а також здійснення спроби доведення синтетичності як однієї з основних рис переважної більшості мистецтв.

Виклад основного матеріалу. Синтез мистецтв перебуває у полі зору філософів і є однією з категорій естетики. Саме в процесі його філософського осмислення виникає потреба у видовому розрізненні мистецтв як основного об'єкта зазначеного процесу. Проте, заради цілісного вивчення поставленого питання варто передусім звернутись до самого категоріального апарату і дати визначення поняттям «синтез» та «мистецтво», які будуть використані саме в контексті даної статті і не вважатимуться абсолютно сталими, адже питання щодо єдиновірного визначення використаних понять досі залишається суперечливим.

За означенням дослідників, мистецтво становить духовний стрижень культурного життя суспільства, естетичне відображення світу людиною. Якщо дотримуватись повного циклу процесу

визначення, варто звернутись до етимології, що дасть певне розуміння походження слова «мистецтво». Численні науковці апелюють до німецького слова «meister» (майстер), що є похідним від латинського «magister» (учитель, майстер), основою якого є злиття слів «magis» (більше, великий) та «history» (умілець). Відповідно до цього, Г. Вижлецов стверджує, що «мистецтво – форма суспільної свідомості (а не лише пізнання), що відображає суспільне буття. При цьому воно – не механічне дзеркальне відображення, а наділений відносною самостійністю спосіб духовного виробництва, що здійснює зворотній вплив на відображену ним дійсність» [3, с. 7]. У наведеному визначенні особливо ціннішим є підкреслення двобічної діяльності мистецтва, яку не відображають у своїх працях більшість дослідників.

Подальшим етапом є логічне звернення до поняття «синтез», що походить від грецької та означає поєднання, з'єднання, а також поряд із аналізом є одним із засобів пізнання і вивчення дійсності людиною. Також варто зазначити, що в процесі дослідження синтезу в сфері мистецтв С. Холодинська звертається до поняття синестезії, окреслюючи його як один із різновидів синтезу й «...не просто образне єднання, а «переклик почуттів»...» [7, с. 118]. Проте, деякі науковці заперечують дане судження наголошуючи на тому, що синестезія – не різновид, а основа синтезу, й полягає вона у «співвідчутті», взаємодії між окремими модальностями сприйняття (візуальною, аудіальною та кінестетичною).

Якщо розглядати синестезію як основу синтезу, то його рівень теоретично повинен був би перевести поєднання різнорідних мистецтв у площину «надсинтезу», що спричинив би утворення феномену «кольорового слуху» у різних проявах поліфонічного єднання. «Окремі види мистецтва за своєю суттю моносенсорні... Саме синестезія допомагає подолати видову обмеженість кожного мистецтва зокрема, компенсує неповноту чуттєвого сприйняття в моносенсорних мистецтвах» [7, с. 129]. Отже, синестезія є специфічним проявом синтетичного єднання моносенсорних мистецтв на чуттєво-образному рівні, але не притаманна усім видам синтезу мистецтв в якості їх основи.

«У контексті зв'язку проблеми функціональності і синтезу мистецтва видається цікавою точка зору українського дослідника Ю. Легенького, який оперує трьома різними поняттями при розгляді проблем синтезу. Він зазначає: «Вважаємо необхідним розрізнити поняття «взаємодія мистецтв», «синтез мистецтв» та «художній синтез» [7, с. 69].

Звернення до диференціації такого типу є необхідною задля уникнення можливих питань стосовно коректності постановки проблеми навколо саме синтезу мистецтв, хоча доволі часто ці поняття є доволі абстрактними та використовуються в єдиному синонімічному руслі. Отже, «взаємодія – це філософська категорія, яка відтворює процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість і народження одним об'єктом іншого. Взаємодія – об'єктивна і універсальна форма руху, розвитку, що визначає існування та структурну організацію будь-якої матеріальної системи» [6, с. 216].

Відповідно, «сучасна естетика розглядає синтез мистецтв як органічну єдність художніх засо-

бів і образних елементів різних мистецтв, в якій втілюється універсальна здатність людини естетично опанувати світ... Водночас – це результат взаємодії протилежних засад, що вступаючи в конфлікт між собою, переборюють його і сполучаються в нову художньо-синтетичну реальність» [7, с. 71]. Отже, у порівняльному аналізі наведених визначень двох означених понять, назріває висновок, що взаємодія мистецтв – це певна співпраця, своєрідні партнерські стосунки, в процесі яких створюється єдине ціле, але простежуються межі кожного окремого мистецтва. Натомість, синтез мистецтв передбачає поєднання, взаємопроникнення і підпорядкування одного виду мистецтва іншому і взаємодію за законами домінуючого.

Залишається охарактеризувати «художній синтез» як одну із ключових категорій, яка визначена тим, що в неї «...входять і деякі такі компоненти, котрі самі по собі, не будучи включеними у певну естетичну систему, носять ніби позахудожній характер» [2, с. 15]. Звертаючись до такого трактування поняття, можна зробити висновок, що художній синтез в своїй основі не є виключно мистецькою категорією, адже на початковому етапі містить не лише принципово художні елементи. Проте не варто лишати поза увагою те, що в процесі художнього синтезу може бути створена категорія, котра є результатом синтезу мистецтв. «Поруч із цим особливість синтетичних мистецтв в тому саме і полягає, що поза художнім сплавом, що органічно об'єднує різноманітні мистецтва, вони в принципі існувати не можуть. Синтез лежить в самій основі таких мистецтв» [2, с. 10].

Відповідно до наведених визначень, можна стверджувати, що різноплановість синтезу мистецтв та художнього синтезу полягає у відсутності обмеження останнього лише мистецьким простором. Отже, залучення елементів математики та фізики в естрадних жанрах ілюзіонізму та мнемотехніки є свідченням того, що естрада відноситься до художнього синтезу. Натомість потрібно зазначити, що синтез мистецтв і художній синтез є достатньо взаємопроникними і невідірваними одне від одного поняттями, особливо в просторі естрадного видовища. І, як стверджував С. Клітін: «Естрадне мистецтво – це конгломерат (поєднання різнорідних предметів, явищ) особливих жанрів усіх видів просторових та просторово-часових мистецтв» [4, с. 27].

Грунтуючись на останньому твердженні простежується необхідність визначення видової структури мистецтв. «В теоретичному ужитку можна зустріти терміни «часові», «просторові», «синтетичні», «зображальні», «виражальні», «поліфонічні», «просторово-часові», «зорові», «слухові», «прості», «виконавські», «прикладні» та ін.» [7, с. 53]. Усі перераховані види мистецтв мають спільні принципи, мету, але різняться формами і засобами матеріального втілення.

В сучасній естетиці існує визнана триєдність поділу мистецтв: просторові або статичні (скульптура, живопис, архітектура) – часові або динамічні (музика, література) – просторово-часові або синтетичні (театр). У визначеному поділі естрадне мистецтво стоїть поруч із театральним, адже так само поєднує попередні два у своїй площині.

Варто наголосити, що спроби класифікації мистецтв були здійснені ще античними філософами Платоном та Аристотелем, які, однак, обмежились дослідженням специфіки лише певної когорти мистецтв. Цілісний підхід застосував І. Кант, зробивши наголос на теоретичній складовій кожного з мистецтв, оминувши важливу практичну складову. Г. Гегель ґрунтуючись на співвідношенні форми та ідеї конкретних видів мистецтва, розробив першу систему класифікації їх взаємозв'язків.

В ході історичного розвитку наукової думки численні дослідники звертались до проблеми класифікації мистецтв, вирішуючи її відповідно до рівня власних вимог та потреб. Критеріями класифікації виступали: спосіб сприйняття; спосіб і тип зображення дійсності; особливості створення художнього образу; характеристика сполучення художніх засобів; матеріал, залучений в процесі творення художнього образу.

В межах сучасної системи мистецтв простежуються дві течії: з тяжінням до синтезу й з орієнтиром на автономію кожного з мистецтв. Проте, в процесі дослідження проблеми поділу мистецтв група науковців-естетиків (Л. Альохіна, М. Афанасієв, М. Овсянніков) розробила власну систему, сформовану за принципом впливу на людину: від зображення до вираження, від вираження до зображення «...хоча кожен раз при цьому досягається єдність того й іншого» [1, с. 246].

Таблиця 1

Прикладні («трудові») мистецтва	Архітектура Декоративно-прикладне мистецтво	Просторові мистецтва
Образотворчі мистецтва	Скульптура Живопис Графіка Художня фотографія	
Мистецтво слова	Література	Часові мистецтва
Мистецтво звуку	Музика	
Видовищні («ігрові») мистецтва	Хореографія Театр Кіно Телебачення Естрада Цирк	Просторово-часові мистецтва

Джерело: [1, с. 255]

Абсолютно усі види мистецтва долучаються до естетичного опанування світу формуючи безперервний процес взаємодії. За Аристотелем, єдиною основою усіх видів мистецтва є мімесис (наслідування дійсності), що варіюється лише предметом, способом і засобами наслідування». При цьому виділяється група мистецтв, котрі користуються усім сказаним (їх ми нині називаємо синтетичними)» [1, с. 241].

Список літератури:

1. Ванслов В. В. Что такое искусство / В. В. Ванслов. – Москва: Изобразительное искусство, 1988. – 328 с.
2. Взаимодействие и синтез искусств [Текст]: [сборник статей] / Академия наук СССР, Научный совет по истории мировой культуры; ред. Т. А. Лапицкая; худож. Л. А. Яценко. – Ленинград: Наука, 1978. – 269 с.
3. Выжлецов Г. П. Искусство как специфическая форма отражения мира [Текст] / Канд. филос. наук Г. П. Выжлецов. – Ленинград: и-во «Знание» РСФСР. Ленингр. организация, 1975. – 16 с.; 22 см. – (Методическое пособие в помощь лектору / О-во «Знание» РСФСР. Ленингр. организация).

В. Ванслов підкреслює, що кожне мистецтво є самостійним, проте підсвідомо прагне до синтетичної взаємодії, що викликана неповнотою можливого відображення дійсності лише засобами власної виразності. Отже, з останнього твердження як результат назріває наступне: будь-який вид мистецтва за своєю природою перспективно синтетичний. Особливий сектор формують просторово-часові мистецтва, в яких дана перспектива закладена в основу творення.

Поруч із поняттям «синтетичне мистецтво» А. Зеленов і Г. Куликов пропонують розрізняти «мономистецтва» і «полімистецтва». Відповідно, «полімистецтво» у даному випадку є синонімом «синтетичного мистецтва», адже є сукупністю мономистецтв, серед яких означені науковці виокремлюють: «1) мистецтво слова (література); 2) мистецтво звуку (музика); 3) мистецтво руху (хореографія); 4) мистецтво ліній (графіка); 5) мистецтво об'єму (скульптура); 6) мистецтво світла (живопис, фотографія); 7) мистецтво міміки (акторське мистецтво, пантоміма)» [5, с. 72].

Висновки і пропозиції. Отже, усі види мистецтва, підґрунтям яких, безумовно, за Аристотелем, є мімесис (наслідування дійсності), автоматично тяжіють до синтетизму, адже поєднують у собі властивості власного відображення та ознаки відображуваного об'єкта. Відповідно, зазначаючи характерною ознакою мистецтва естради синтетичність, не варто обмежуватись лише окресленим напрямом, а уточнювати його більш широко. Адже за своєю природою усі мистецтва, без винятку, мають синтетичну першооснову й в процесі свого існування тяжіють до синтетичних сполучень з метою отримання більш розгалуженої варіативності засобів відображення дійсності.

Саме поняття синтезу мистецтв має декілька варіантів трактування, в межах яких утворилися сталі зв'язки: «взаємодія мистецтв», «синтез мистецтв», «художній синтез», – котрі досить часто використовуються в рамках одного синонімічного вжитку. В процесі дослідження з'ясовано, що «взаємодія мистецтв» – абсолютно близька до «синтезу мистецтв» категорія, ключова розбіжність між якими полягає у ступені поєднання мистецтв в рамках кожної з них. «Взаємодія» передбачає рівноправне співіснування залучених складових, а «синтез» – домінування одного із компонентів. В той час, як «художній синтез» відрізняється залученням до переліку можливих учасників позахудожніх елементів, що і виступає єдиною відмінністю від «синтезу мистецтв».

Отже, мистецтво естради рівноправно можна вважати як синтезом мистецтв, так і художнім синтезом, основою якого є мімесис. Відповідно до критеріїв класифікації естрадне мистецтво відноситься до просторово-часових видів мистецтв, з одного боку, та до видовищних («ігрових»), з іншого.

4. Клитин С. С. Эстрада: проблемы теории, истории и методики: Учеб. пособие / С. С. Клитин. – Ленинград: Искусство, 1987. – 190 с.
5. Михалев В. П. Видовая специфика и синтез искусств / В. П. Михалев. – Киев: Наукова думка, 1984. – 100 с.
6. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А. М. Профоров. – 3-е изд. – Москва: Сов. Энциклопедия, 1985. – 1206 с.
7. Холодинська С. М. Види мистецтва: специфіка синтезу. Естетичний аналіз / С. М. Холодинська. – Донецьк: Каштан, 2011. – 168 с.
8. Яромчук В. В. Культурологічні, естетичні, психічні засади синтезу мистецтв у контексті мульти-медіа технологій / В. В. Яромчук // Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету, Том II: Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. – Вип. 16. – 2010. – С. 91-97.

Верхова А.А.

Киевский национальный университет культуры и искусств

СИНТЕЗ ИСКУССТВ В ПРОСТРАНСТВЕ ЭСТРАДНОГО ЗРЕЛИЩА

Аннотация

В статье представлен критический анализ понятий «взаимодействие искусств», «синтез искусств», «художественный синтез», на основе которого определено актуальное для использования в пределах эстрадного зрелища. Дана характеристика синестезии с точки зрения принадлежности к процессу синтеза. Рассмотрены различные способы классификации искусств по их видовым признакам. Предпринята попытка охарактеризовать синтетичность не как основную черту эстрадного искусства, а как общий признак любого из искусств. Употреблен термин «мимезис» в качестве ключевого фактора взаимодействия искусств на разных уровнях.

Ключевые слова: синтез искусств, художественный синтез, мимезис, синестезия, эстрадное искусство.

Verkhova A.A.

Kyiv National University of Culture and Arts

SYNTHESIS OF ARTS IN THE SPACE OF ESTRADA'S SHOW

Summary

The article presents a critical analysis of the concepts of «interaction of arts», «synthesis of arts», «artistic synthesis», on which determined important for use within the estrada's show. Synesthesia characterized in terms of belonging to a synthesis process. The different ways of classifying of arts are considered by their species traits. An attempt was made to characterize the synthetic, not as the main feature of estrada's art, but as a general sign of any kind of the arts. The term «mimesis» is used as the main factor of interaction of arts at different levels.

Keywords: synthesis of arts, artistic synthesis, mimesis, synesthesia, the art of estrada.